

STANOVNIŠTVO GRADA GOSPIĆA I ODRŽIVI RAZVOJ: IZAZOVI BUDUĆNOSTI

Nikola Šimunić i Ivo Turk

1. Uvod

Koncept održivog razvoja pojavio se krajem 20. st. kao skup ideja koje su trebale pridonijeti rješavanju problema opće neuravnoteženosti materijalnog rasta s jedne strane te očuvanja okoliša i kulture življenja s druge (Lay, 2007.). Prema V. Layu (2007.) postoje četiri dimenzije održivosti: biološko-ekološka, ekonomska, sociokulturalna i politička. Stanovništvo Like susreće se s problemima nedovoljnog broja stanovnika i nepovoljnog dobrog sastava stanovništva, a budući da su lička sela mala, destabilizira ih čak i manji pad broja stanovnika (Štambuk, 2014.). Na području Središnje Like (Gospić, Lovinac i Perušić) potvrđena je visoka razina održivosti sociokulturne dimenzije održivog razvoja (Bušljeta Tonković, 2015.). U ovom radu analiziraju se demografska obilježja Grada Gospića kao moguć uzrok daljnjeg slabljenja održivosti sociokulturne dimenzije održivog razvoja istraživanog prostora.

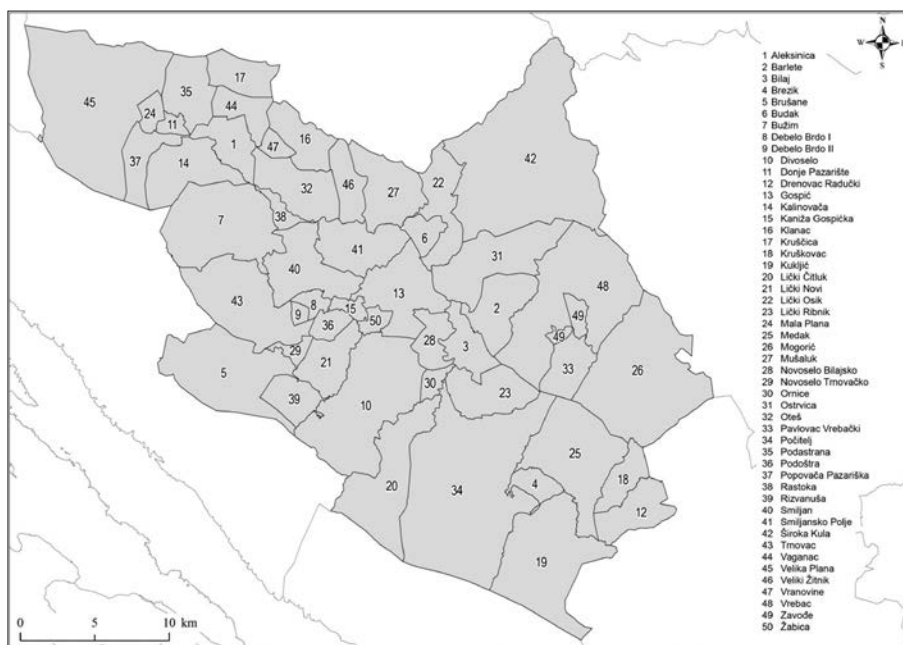
Kao jedinica lokalne samouprave u današnjim granicama, Grad Gospić ustrojen je reorganizacijom teritorijalnog ustrojstva Hrvatske 1992. godine. Teritorij Grada Gospića obuhvaća čak 966,9 km² i najveća je hrvatska administrativno-teritorijalna jedinica svoje razine (grad¹/općina). To iznosi 1,7% površine Hrvatske, a na tome je prostoru prema najnovijem popisu stanovništva 2011. godine živjelo samo 12.745 stanovnika ili 0,3% ukupnoga stalnog stanovništva Hrvatske. Gustoća naseljenosti, prema istom popisu, iznosila je samo 13,2 stanovnika po četvornom kilometru što graniči sa subekumenskim² obilježjima naseljenosti i znatno je ispod hrvatskog prosjeka koji je 2011. iznosio 75,7 stan./km².

Administrativno područje Grada Gospića sastoji se od 50 naselja. Veličinom se ističe administrativno sjedište grada – Gospić, u kojem je prema popisu 2011. živjelo 6575 stanovnika (51,6% svih stanovnika Grada Gospića). Drugo najveće naselje je Lički Osik sa 1914 stanovnika. Jedino gradsko naselje je naselje Gospić, a ostala su naselja

¹ Radi se o administrativnom gradu koji se dijeli na naselja. Takvo je poimanje grada u Hrvatskoj ekvivalentno administrativno-teritorijalnom pojmu općine, s tom razlikom što sjedište grada, za razliku od sjedišta općine, ima dodijeljeni status grada.

² Subekumenom se smatraju „polunaseljeni“ prostori gustoće naseljenosti manje od 10 stan./km² (Nejašmić, 2005.).

uglavnom ruralna ili poneka mješovitog tipa (Lički Osik, Žabica). Ruralne prostore Hrvatske obilježava starenje stanovništva i pojačano iseljavanje, te je kao čimbenik revitalizacije poželjan održivi razvoj, odnosno ekološka i gospodarska samoodrživost (Lay, 2002.; Bušljeta Tonković, 2015.). Velik razvojni problem Like je nedostatak većega regionalnog središta koje bi svojim gravitacijskim utjecajem okupilo lički prostor. Gospić je ustrojen sredinom 18. st. kao stožerno središte Like, ali se nikada nije razvio u jače regionalno središte značajnijeg položaja u središnjemjesejnoj mreži tog prostora, pa je ovo područje i danas prožeto preklapanjima gravitacijskih utjecaja (u funkcionalnom smislu) Zadra, Rijeke i Zagreba.

Slika 1. Administrativna podjela Grada Gospića

Na području Grada Gospića, u okviru administrativnih granica, postoji relativno velik broj malih naselja, što ukazuje na disperzna obilježja naseljenosti (Sl. 1.). Grad Gospić, jednako kao i cijela Lika, ima izrazito nepovoljne demografske pokazatelje, a depopulacijski procesi imaju stoljetni kontinuitet. Ličko-senjska županija je po svojem kontinentalnom teritoriju najveća u Hrvatskoj (5353 km²), a istovremeno ima najmanje stanovnika od svih hrvatskih županija (50.927 prema popisu 2011.). Budući da je

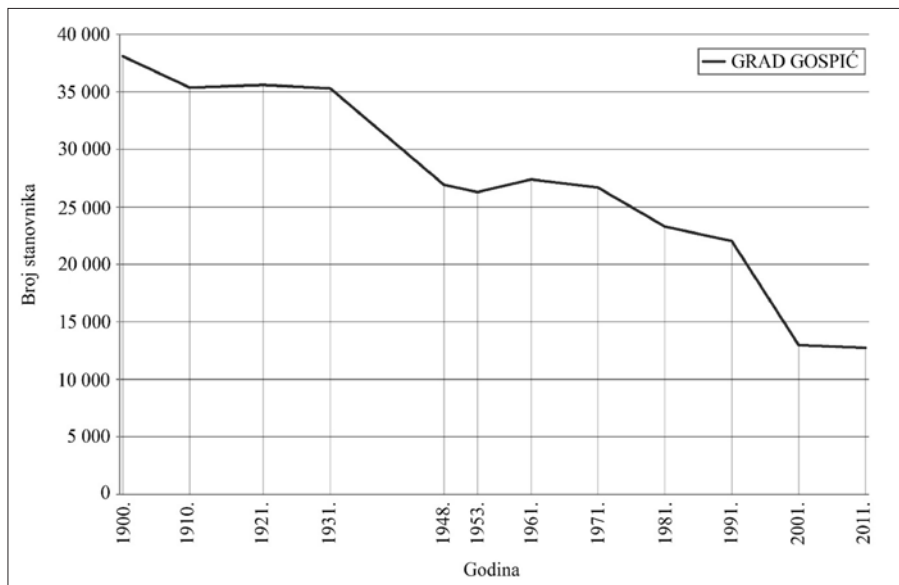
gustoća naseljenosti Županije samo 9,5 stan./km², može se ustvrditi da se također radi o subekumenskim obilježjima naseljenosti.

Ovako nepovoljni demografski pokazatelji vrlo negativno utječu na održivi razvoj jer u biti ne postoji demografska baza koja bi ga mogla optimalno podržati. Nezamislivo je promišljanje razvoja nekog područja bez stanovništva koje će znanjem i djelatnošću pomoći ostvarenju razvojnog plana. To će prije svega biti izraženo u budućnosti jer je, nažalost, izgledan nastavak svih već postojećih dugotrajnih negativnih demografskih procesa.

2. Popisno kretanje broja stanovnika

Popisno kretanje broja stanovnika u Gospiću pokazuje krajnje nepovoljna obilježja (Sl. 2.). Maksimum naseljenosti zabilježen je davne 1900. godine kada je broj stanovnika današnjeg obuhvata Grada Gospića iznosio 38.103. Od tada je primjetan trend smanjenja broja stanovnika. Do Drugoga svjetskog rata smanjenje broja stanovnika nije bilo izraženo, no u razdoblju od 1931. do 1953. godine broj stanovnika smanjio se za čak 8392, ponajprije kao posljedica izravnih i neizravnih demografskih gubitaka u Drugom svjetskom ratu i poraču³ te organiziranog preseljavanja stanovništva iz Like u Vojvodinu i Istočnu Hrvatsku. Događaji vezani uz rat (stradanja, iseljavanje, zapuštanje zemlje) otvorili su agrarno pitanje jer se nije jasno znalo kome zemlja pripada. Odgovori tadašnje vlasti na to pitanje bile su agrarna reforma i kolonizacija oslobođenih plodnih dijelova Slavonije (1945.–1948.), Vojvodine, Bačke, Banata i Baranje. Hrvatska je stekla pravo naseljavanja 9000 obitelji, i to prema planu da se na prostor Bačke naseli 7500 obitelji iz Hrvatske, u Baranju 1000 obitelji, a u Srijem 500 obitelji (Maticka, 1990.). U tom kontekstu, Lika je dobila pravo preseljenja 3000 obitelji, a najveće je zanimanje za naseljavanje Vojvodine bilo u Lici, što je i potvrđeno najvećim brojem prijevoza kolonista upravo iz Like. Prema Maticki (1990.), ukupno je iz Like preseljeno 3985 obitelji (39% ukupno preseljenih u Vojvodinu). Grad Gospić više nikada nije dosegao broj stanovnika koji je imao prije rata.

³ Valja podsjetiti da procjena ratnih gubitaka na području Hrvatske iznosi oko 295.000 (Žerjavić, 2007.).

Slika 2. Popisno kretanje broja stanovnika u Gradu Gospiću (1900.–2011.)⁴

Nakon Drugoga svjetskog rata nastupilo je razdoblje demografskog rasta koje je trajalo samo jedno međupopisje (1953.–1961.). Gospić je u tom razdoblju zadržao funkciju upravnog, kulturno-prosvjetnog i zdravstvenog središta, ali s razmjerno slabom gospodarskom osnovom temeljenom na radnointenzivnim, odnosno niskodohodovnim granama (primarna proizvodnja) (Pejnović, 2013.). Godine 1961. Grad Gospić dosegao je maksimum naseljenosti u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. Imao je 27.390 stanovnika i od tada traje kontinuiran međupopisni pad broja stanovnika. Intenzitet pada broja stanovnika pojačan je nakon 1971. godine. To je razdoblje urbano bazirane industrijalizacije obilježeno migracijama iz sela u gradove, a i emigracijom u zapadnoeuropske zemlje (ponajprije u Njemačku). U tome razdoblju izostaje socijalno-geografska transformacija ruralnih naselja (odnosno ruralnog prostora u cjelini), što znači da se nije dogodila modernizacija u obliku promjene primarne orijentacije ruralnog prostora iz tradicionalne agrarne u proizvodnu (industrijsku⁵) i/ili uslužnu (tercijarnu). Stanovništvo koje je ostalo na selu nastavilo se baviti poljoprivrednom proizvodnjom

⁴ Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb.

⁵ Jasno je da pri razvoju industrije treba uvažavati ekološke standarde i principe održivog razvoja koji isključuju konflikt s prirodnim okolišem.

i stočarstvom bez tržišne orijentacije. Izostanak tog procesa rezultirao je ekonomskim nazadovanjem ruralnih prostora, što je intenziviralo nepovoljne demografske procese. Gospić se nikada nije uspio razviti u značajnije regionalno središte, a njegov funkcionalno-gravitacijski utjecaj uglavnom je ostao ograničen na Ličko-gračacku zavalu i srednji dio Podgorja (Pejnović, 2013.). U konačnici je posljedica svega spomenutog bilo izumiranje ruralnih prostora Grada Gospića.

Tablica 1. Popisno kretanje broja stanovnika u Gradu Gospiću 1910.–2011. (po naseljima)

Naselja	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	Indeks promjene 1910. – 2011.	Indeks promjene 2001. – 2011.
Aleksinica	393	295	500	669	586	481	457	272	258	220	169	43,0	76,8
Barlete	788	783	789	405	397	353	290	202	133	36	28	3,6	77,8
Bilaj	609	486	658	521	513	502	432	319	330	255	162	26,6	63,5
Brezik	307	276	293	260	244	211	173	124	112	27	25	8,1	92,6
Brušane	700	618	603	399	383	310	269	220	177	162	134	19,1	82,7
Budak	367	328	303	274	251	256	257	0	0	175	151	41,1	86,3
Bužim	1011	940	834	653	523	448	339	177	164	94	74	7,3	78,7
Debelo Brdo I	328	304	273	188	165	121	131	88	100	66	61	18,6	92,4
Debelo Brdo II	0	0	0	64	59	47	42	22	15	5	8	-	160,0
Divoselo	2001	2128	2164	679	697	628	505	407	344	12	4	0,2	33,3
Donje Pazarište	446	627	425	467	347	283	251	174	307	170	125	28,0	73,5
Drenovac Radučki	435	446	437	381	355	283	263	179	126	1	0	-	-
Gospić	3275	3653	3826	4204	5127	6767	8046	8725	9025	6088	6575	200,8	108,0
Kalinovača	610	618	553	673	527	416	386	313	243	164	94	15,4	57,4
Kaniža Gospićka	827	1062	957	607	597	586	538	547	581	438	401	48,5	91,6
Klanac	816	829	735	623	514	441	360	268	228	156	100	12,3	64,1
Kruščica	360	381	325	308	285	219	19	2	4	0	0	-	-

Naselja	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	Indeks promjene 1910. – 2011.	Indeks promjene 2001. – 2011.
Kruškovac	239	225	235	211	213	182	140	120	85	11	20	8,4	181,8
Kukljić	372	411	364	327	318	270	204	156	133	4	13	3,5	325,0
Lički Čitluk	627	603	570	344	322	279	236	149	129	5	4	0,6	80,0
Lički Novi	948	963	985	899	851	739	635	495	437	343	298	31,4	86,9
Lički Osik	674	652	689	532	726	2298	3035	3045	2885	1772	1914	284,0	108,0
Lički Ribnik	838	760	801	561	506	439	372	286	300	119	93	11,1	78,2
Mala Plana	339	193	230	241	244	207	138	123	113	14	7	2,1	50,0
Medak	1424	1364	1466	1052	1042	1003	848	663	563	78	62	4,4	79,5
Mogorić	1677	1769	1740	1230	1096	940	764	562	383	93	110	6,6	118,3
Mušaluk	807	805	739	653	642	653	616	482	501	264	228	28,3	86,4
Novoselo Bilajsko	107	135	177	177	114	137	161	131	157	121	112	104,7	92,6
Novoselo Trnovačko	57	51	31	42	48	71	56	63	112	78	84	147,4	107,7
Ornice	146	155	164	96	100	85	71	54	55	0	6	4,1	-
Ostrvica	794	873	809	371	374	392	291	254	214	19	16	2,0	84,2
Oteš	553	581	401	580	548	427	400	248	192	128	99	17,9	77,3
Pavlovac Vrebački	527	562	508	385	312	283	204	201	164	33	33	6,3	100,0
Počitelj	1548	1594	1626	1143	1008	800	640	426	307	14	4	0,3	28,6
Podastrana	306	243	328	271	289	267	243	142	86	76	51	16,7	67,1
Podoštra	398	427	425	436	361	336	282	263	233	212	177	44,5	83,5
Popovača Pazariška	372	436	442	360	349	321	294	209	175	102	93	25,0	91,2
Rastoka	357	325	320	336	306	212	144	111	82	48	33	9,2	68,8
Rizvanuša	258	248	250	177	156	107	84	60	43	36	29	11,2	80,6
Smiljan	1162	1127	1068	747	818	835	761	605	555	446	418	36,0	93,7

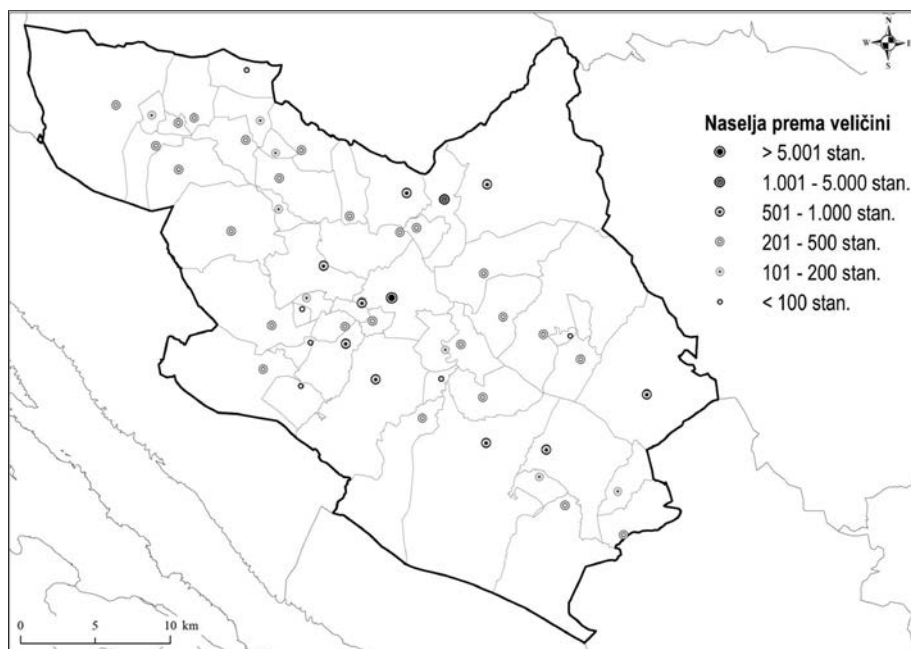
Naselja	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	Indeks promjene 1910. – 2011.	Indeks promjene 2001. – 2011.
Smiljansko Polje	666	653	713	434	352	300	334	290	262	178	135	20,3	75,8
Široka Kula	3050	3054	2691	957	932	1035	896	658	553	130	116	3,8	89,2
Trnovac	717	711	690	612	583	482	403	270	233	127	96	13,4	75,6
Vaganac	469	365	577	265	197	175	162	103	76	52	30	6,4	57,7
Velika Plana	530	424	458	541	503	449	350	207	134	59	52	9,8	88,1
Veliki Žitnik	234	273	307	333	315	286	236	146	115	74	47	20,1	63,5
Vranovine	204	171	195	177	151	115	109	89	72	59	43	21,1	72,9
Vrebac	1145	1084	1086	666	598	533	448	326	223	19	44	3,8	231,6
Zavođe	336	365	304	156	100	120	93	60	57	8	4	1,2	50,0
Žabica	226	224	248	233	241	260	275	249	250	189	163	72,1	86,2
GRAD GOSPIĆ UKUPNO	35380	35600	35312	26920	26285	27390	26683	23285	22026	12980	12745	36,0	98,2

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.*, *Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb.

Razvidno je da većina naselja Grada Gospića bilježi pad broja stanovnika (Tab. 1.). To se ponajprije odnosi na ruralna naselja. U razdoblju od početka 20. st. pa do najnovijeg popisa stanovništva 2011. može se reći da su jedino naselja Gospić i Lički Osik zabilježila značajan porast broja stanovnika. Za ostala naselja koja su zabilježila porast broja stanovnika u spomenutom razdoblju ne može se ustvrditi da je taj porast značajan jer je apsolutni iznos porasta mali (iako se uvidom u indeks promjene⁶ može činiti suprotnim).

⁶ Kada je demografska baza mala, beznačajna se apsolutna promjena može činiti značajnom ako se razmatra s pomoću relativnog pokazatelja poput indeksa promjene. Na primjer, ako se broj stanovnika nekog naselja poveća sa 10 na 15 stanovnika, indeks promjene iznosi 150 što je povećanje od 50%. Promjena od 50% djeluje značajnom, no stvarno povećanje od 5 osoba nije značajno.

U najnovijem međupopisju (2001.–2011.) većina naselja bilježi pad broja stanovnika. Većina naselja koja bilježe porast broja stanovnika bilježe njegovu zanemarivu vrijednost, a porast broja stanovnika najčešće je uvjetovan povratkom građana srpske nacionalnosti koji su se iselili tijekom Domovinskog rata. U nekim se slučajevima može posumnjati i na fiktivan porast broja stanovnika, najčešće motiviran stjecanjem određenih beneficija, poput primanja socijalne pomoći ili obnove u ratu razrušenih kuća. Riječ je o stanovnicima koji imaju prijavljeno prebivalište u nekim naseljima u sastavu Grada Gospića, ali ne žive u tim naseljima.

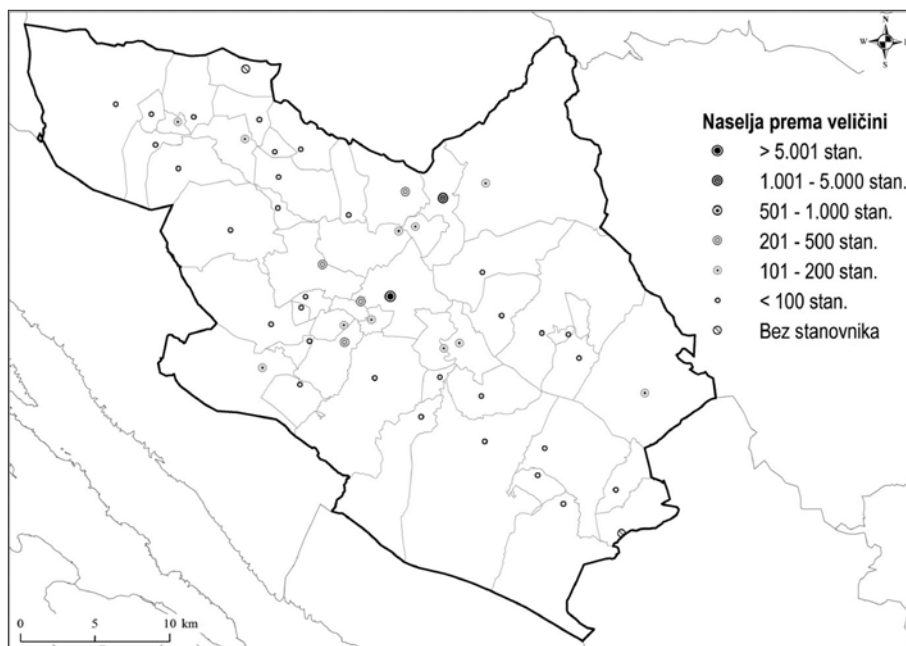

Slika 3. Naselja Grada Gospića prema veličini 1971. godine⁷

Prostorna distribucija stanovništva najuočljivija je kod prikaza naselja prema veličini (Sl. 3.; Sl. 4.). Godine 1971. u Gospiću je živjelo ukupno 26.683 stanovnika, od kojih je njih 365 (1,4%) živjelo u naseljima manjim od 100 stanovnika, njih 1158 (4,3%) u naseljima veličine od 101 do 200 stanovnika, njih 7876 (29,5%) u naseljima

⁷ Podatci za broj stanovnika po naseljima svedeni su na stanje iz 2011. godine radi usporedivosti podataka. Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb.

veličine od 201 do 500 stanovnika, njih 6203 (23,2%) u naseljima veličine od 501 do 1000 stanovnika, njih 3035 (11,4%) u naselju veličine od 1001 do 5000 stanovnika, te njih 8046 (30,2%) u središnjem gradskom naselju većem od 5001 stanovnika (Sl. 3.). Tim popisom (1971.) nije zabilježeno nijedno naselje bez stanovnika.

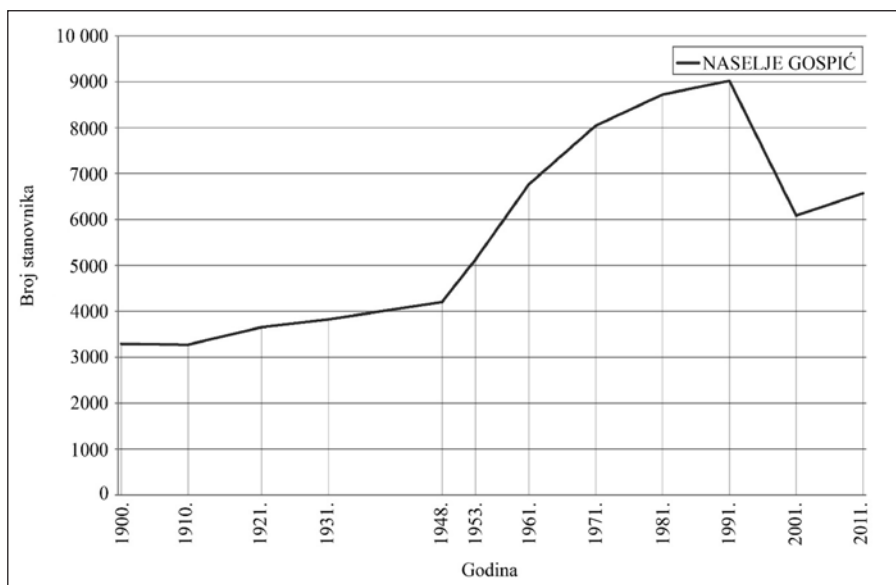
Slika 4. Naselja Grada Gospića prema veličini 2011. godine⁸

Nakon 40 godina, prostorna distribucija stanovništva Grada Gospića po naseljima bitno se izmijenila. Godine 2011. u Gospiću je živjelo dvostruko manje stanovnika, ukupno njih 12.745, od kojih je njih 1257 (9,9%) živjelo u naseljima manjim od 100 stanovnika, 1654 (13,0%) u naseljima veličine od 101 do 200 stanovnika, 6203 (10,6%) u naseljima veličine od 501 do 1000 stanovnika, 1914 (15,0%) u naselju veličine od 1001 do 5000 stanovnika te 6575 (51,6%) u središnjem gradskom naselju većem od 5001 stanovnika, a u naseljima veličine od 201 do 500 stanovnika nije živjela nijedna

⁸ Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb.

osoba (Sl. 4.). Posljednjim popisom (2011.) zabilježena su dva naselja bez stanovnika: Drenovac Radučki i Kruščica.⁹

Usporedbom rezultata tih dvaju popisa (1971., 2011.) može se zaključiti da je u proteklom četrdesetogodišnjem razdoblju, pored smanjenja ukupnog broja stanovnika u gotovo svim gospićkim naseljima (iznimka je Novoselo Trnovačko), došlo i do preraspodjele prostorne distribucije stanovništva – povećao se broj stanovnika koji žive u vrlo malim naseljima i malim ruralnim ličkim naseljima, srednja ruralna lička naselja gotovo su potpuno izgubila stanovništvo, a uloga Gospića kao središnjega gradskog naselja porasla je, tako da sada u samom naselju Gospić živi nešto više od polovice ukupnog stanovništva Grada Gospića, što upućuje na proces urbanizacije.

Slika 5. Popisno kretanje stanovništva naselja Gospić u razdoblju 1900.–2011.¹⁰

Naselje Gospić je središnje naselje istoimenoga administrativnog grada. Od početka 20. st. bilježi kontinuiran porast broja stanovnika do 1991. godine, kada je zabilježen maksimum naseljenosti od 9025 stanovnika (Sl. 5.). U sljedećem je međupopisju

⁹ Najveći dio ovog naselja potopljen je 1970. godine prilikom izgradnje Hidroelektrane „Sklope“. Stanovništvo je iseljeno 1965. godine.

¹⁰ Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb.

broj stanovnika pao na 6088. Ovakav je pad broja stanovnika uvjetovan ratnim zbivanjima tijekom Domovinskog rata i promjenom popisnih metodologija između popisa 1991. i 2001. godine. Treba napomenuti da se velik broj građana srpske nacionalnosti iselio i izbjegao u Srbiju i Bosnu i Hercegovinu tijekom Domovinskog rata. Računa se da su 1991.–1996. iz Hrvatske izbjegle 281.642 osobe srpske etničke pripadnosti (Živić, 2006.).

Teško je objasniti povećanje broja stanovnika naselja Gospić u međupopisju od 2001. do 2011. Popisno povećanje broja stanovnika iznosilo je 487. Povratak nakon svršetka rata svakako je jedan od uzroka porasta broja stanovnika. S obzirom na to da je u tom međupopisju prirodno kretanje stanovništva bilo negativno (prirodna promjena iznosi -252 stanovnika), jasno je da je imigracija bila jedini način za anuliranje prirodnog pada stanovništva, a migracijski je saldo iznosio 739. Poznavajući prilike u Gospiću, valja posumnjati u vjerodostojnost tih podataka. Naime, moguće je, kako smo spomenuli, fiktivno popisivanje stanovništva koje ne živi u Gospiću, a popisuje se radi stjecanja određenih beneficija. Isto vrijedi i za ostala naselja koja bilježe popisno povećanje broja stanovnika.

Popisno kretanje broja stanovnika u Gospiću upućuje na dugotrajnu demografsku krizu. Ne dođe li hitno do provedbe sveobuhvatnih mjera demografske obnove, demografsko stanje dodatno će se pogoršati i posljedica će najvjerojatnije biti izumiranje pojedinih ruralnih naselja.

3. Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva nekog prostora dobro je objašnjeno teorijom demografske tranzicije. Demografska tranzicija je prelazak s visokih stopa rodosti i smrtnosti (tradicionalni režim reprodukcije stanovništva) na niske stope rodosti i smrtnosti, uz slab ali postojan prirodni prirast. Taj se prelazak odvija kroz tri etape – predtranzicijsku, tranzicijsku i posttranzicijsku. Hrvatsko društvo nalazi se u posttranzicijskoj fazi razvoja koju obilježavaju niske i uravnotežene stope rodosti i smrtnosti podjednake razine, a stopa prirodnog prirasta teži nultoj vrijednosti (Wertheimer-Baletić, 1999.; Nejašmić, 2005.).

Podatci o prirodnom kretanju stanovništva za Grad Gospić prikazani su za razdoblje od 1964., kada se u Hrvatskoj počela objavljivati vitalna statistika na razini naselja, do 2016. godine (zadnja godina za koju su objavljeni podatci u vrijeme pisanja ovog rada). Analiza na razini naselja bitna je stoga što je jedino svođenjem na razinu naselja moguće utvrditi vitalnu statistiku za današnji obuhvat Grada Gospića za razdoblje prije nego što je ustrojen. Podatci su prikazani po koncepciji prisutnog stanovništva (Tab. 2.).

Primjetna je prilična razlika u prirodnom kretanju broja stanovnika naselja Gospić i istoimenoga administrativnog grada. Naselje Gospić ima bolje pokazatelje prirodnog

kretanja stanovništva od istoimenoga grada, iako su oni vrlo nepovoljni u obje spomenute prostorne jedinice, pogotovo u najnovijem razdoblju. U prošlosti je naselje Gospić imalo bolje pokazatelje prirodnog kretanja stanovništva od grada. Razlog za takvo stanje je ranija emigracija iz ruralnih prostora koja je dovela do njihove snažne depopulacije¹¹ i starenja stanovništva. Dio osoba iz ruralne okolice Gospića odselio se i u Gospić, što je u ono doba pozitivno djelovalo na demografske pokazatelje.¹² Depopulacijom sela prestala je migracija u Gospić te se usporedno s jačanjem procesa starenja stanovništva javlja i prirodna depopulacija.

Tablica 2. Prirodno kretanje stanovništva Grada Gospića u razdoblju 1964.–2016.

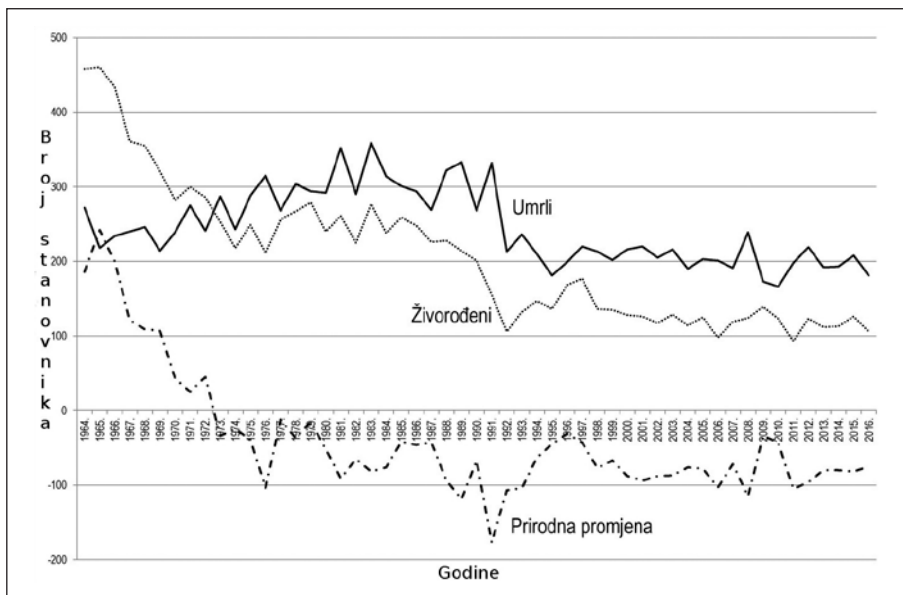
Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	n (%)	m (%)	pp (%)
1964.	458	272	186	16,86	10,01	6,85
1965.	456	218	238	16,83	8,05	8,79
1966.	434	234	200	16,06	8,66	7,40
1967.	361	240	121	13,40	8,91	4,49
1968.	355	246	109	13,21	9,15	4,06
1969.	321	214	107	11,97	7,98	3,99
1970.	282	239	43	10,55	8,94	1,61
1971.	300	275	25	11,28	10,34	0,94
1972.	286	241	45	10,89	9,18	1,71
1973.	253	287	-34	9,76	11,07	-1,31
1974.	218	243	-25	8,52	9,50	-0,98
1975.	249	288	-39	9,87	11,41	-1,55
1976.	211	315	-104	8,47	12,65	-4,18
1977.	256	268	-12	10,42	10,91	-0,49
1978.	267	304	-37	11,02	12,55	-1,53
1979.	279	294	-15	11,68	12,31	-0,63
1980.	240	292	-52	9,40	11,44	-2,04
1981.	261	352	-91	11,22	15,14	-3,91
1982.	225	290	-65	9,73	12,54	-2,81
1983.	277	359	-82	12,04	15,61	-3,56

¹¹ Depopulacija je smanjenje ukupnog broja stanovnika na nekom području između dvaju popisa stanovništva ili između dviju promatranih godina. Prirodna depopulacija je pak brojčano smanjenje stanovništva prirodnim putem, odnosno većim umiranjem nego rađanjem u određenoj populaciji. Prirodna depopulacija karakteristična je za niskonatalitetne europske države u kojima je ostarjelost izražena (Nejašmić, 2005.).

¹² Poznata je uzrečica starih Ličana: „Zbogom Liko, odoh ja u Gospić!“

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	n (‰)	m (‰)	pp (‰)
1984.	238	314	-76	10,40	13,73	-3,32
1985.	259	301	-42	11,38	13,23	-1,85
1986.	248	294	-46	10,96	12,99	-2,03
1987.	226	269	-43	10,05	11,96	-1,91
1988.	228	322	-94	10,19	14,39	-4,20
1989.	214	333	-119	9,62	14,97	-5,35
1990.	201	268	-67	9,09	12,12	-3,03
1991.	155	332	-177	7,11	15,23	-8,12
1992.	106	213	-107	5,07	10,19	-5,12
1993.	132	236	-104	6,60	11,81	-5,20
1994.	147	210	-63	7,70	11,00	-3,30
1995.	136	181	-45	7,48	9,96	-2,48
1996.	168	199	-31	9,72	11,52	-1,79
1997.	177	220	-43	10,81	13,44	-2,63
1998.	136	213	-77	8,79	13,77	-4,98
1999.	135	202	-67	9,27	13,87	-4,60
2000.	128	216	-88	9,37	15,81	-6,44
2001.	126	220	-94	9,71	16,96	-7,25
2002.	117	205	-88	9,03	15,83	-6,80
2003.	129	216	-87	9,98	16,71	-6,73
2004.	114	190	-76	8,83	14,72	-5,89
2005.	125	203	-78	9,70	15,76	-6,06
2006.	98	201	-103	7,62	15,63	-8,01
2007.	119	191	-72	9,27	14,88	-5,61
2008.	124	239	-115	9,68	18,66	-8,98
2009.	139	173	-34	10,87	13,53	-2,66
2010.	123	166	-43	9,64	13,01	-3,37
2011.	93	198	-105	7,30	15,54	-8,24
2012.	123	219	-96	9,67	17,22	-7,55
2013.	112	192	-80	8,82	15,13	-6,30
2014.	113	193	-80	8,92	15,23	-6,31
2015.	126	208	-82	9,96	16,45	-6,48
2016.	106	181	-75	8,40	14,34	-5,94

Izvor: Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1964.–2016., DZS, Zagreb.

Slika 6. Prirodno kretanje stanovništva u Gradu Gospiću u razdoblju 1964.–2016.¹³

Prirodna depopulacija prisutna je u Gradu Gospiću kontinuirano od 1973. (Tab. 2.; Sl. 6.), što znači da taj proces u spomenutom gradu traje 18 godina dulje nego u Hrvatskoj općenito. Sama ta činjenica dovoljno oslikava težinu demografskog stanja u Gospiću. Godišnji broj živorođenih ima opadajući trend, a za godišnji broj umrlih može se reći da varira, s time da nema trenda porasta ili opadanja. Stope nataliteta su do sredine 1960-ih bile na donjoj granici srednje razine nataliteta, a od 1967. su na niskoj razini. Već je 1973. zabilježena vrijednost stope nataliteta manja od 10‰ (iznosila je 9,76‰) što se može smatrati njezinom vrlo niskom vrijednošću. Nasuprot tome, vrijednost stopa mortaliteta pokazuje trend porasta, što rezultira padom vrijednosti stopa prirodne promjene, odnosno intenziviranjem prirodne depopulacije.

¹³ Izvor: *Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1964.–2016.*, DZS, Zagreb.

Tablica 3. Prirodno kretanje stanovništva naselja Gospić u razdoblju 1964.–2016.

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	n (‰)	m (‰)	pp (‰)
1964.	153	46	107	21,30	6,40	14,90
1965.	127	52	75	17,37	7,11	10,26
1966.	147	66	81	19,76	8,87	10,89
1967.	132	71	61	17,45	9,38	8,06
1968.	133	73	60	17,29	9,49	7,80
1969.	130	51	79	16,62	6,52	10,10
1970.	118	64	54	14,84	8,05	6,79
1971.	134	81	53	16,62	10,05	6,57
1972.	127	72	55	15,62	8,86	6,76
1973.	99	90	9	12,07	10,98	1,10
1974.	108	81	27	13,06	9,80	3,27
1975.	107	93	14	12,84	11,16	1,68
1976.	91	106	-15	10,83	12,62	-1,79
1977.	138	102	36	16,29	12,04	4,25
1978.	147	131	16	17,22	15,34	1,87
1979.	158	112	46	18,36	13,01	5,34
1980.	144	99	45	16,60	11,41	5,19
1981.	159	138	21	18,21	15,80	2,40
1982.	138	107	31	15,75	12,21	3,54
1983.	172	117	55	19,56	13,31	6,26
1984.	136	105	31	15,42	11,90	3,51
1985.	139	121	18	15,70	13,67	2,03
1986.	131	100	31	14,75	11,26	3,49
1987.	140	90	50	15,71	10,10	5,61
1988.	124	119	5	13,87	13,31	0,56
1989.	120	127	-7	13,37	14,15	-0,78
1990.	140	113	27	15,55	12,55	3,00
1991.	96	175	-79	10,72	19,55	-8,83
1992.	80	103	-23	9,24	11,90	-2,66
1993.	76	112	-36	9,09	13,39	-4,30
1994.	92	106	-14	11,40	13,13	-1,73
1995.	79	98	-19	10,16	12,60	-2,44
1996.	98	100	-2	13,10	13,36	-0,27
1997.	83	119	-36	11,55	16,55	-5,01

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodna promjena	n (%)	m (%)	pp (%)
1998.	65	103	-38	9,43	14,94	-5,51
1999.	58	89	-31	8,79	13,48	-4,70
2000.	51	84	-33	8,09	13,32	-5,23
2001.	55	109	-54	9,02	17,87	-8,85
2002.	56	85	-29	9,11	13,82	-4,72
2003.	61	95	-34	9,84	15,33	-5,49
2004.	46	78	-32	7,36	12,49	-5,12
2005.	53	80	-27	8,42	12,71	-4,29
2006.	50	83	-33	7,88	13,08	-5,20
2007.	56	60	-4	8,76	9,39	-0,63
2008.	60	91	-31	9,32	14,13	-4,81
2009.	76	66	10	11,71	10,17	1,54
2010.	65	60	5	9,94	9,18	0,76
2011.	50	73	-23	7,59	11,08	-3,49
2012.	69	84	-15	10,40	12,66	-2,26
2013.	56	63	-7	8,38	9,42	-1,05
2014.	67	71	-4	9,95	10,54	-0,59
2015.	66	88	-22	9,73	12,98	-3,24
2016.	57	70	-13	8,34	10,25	-1,90

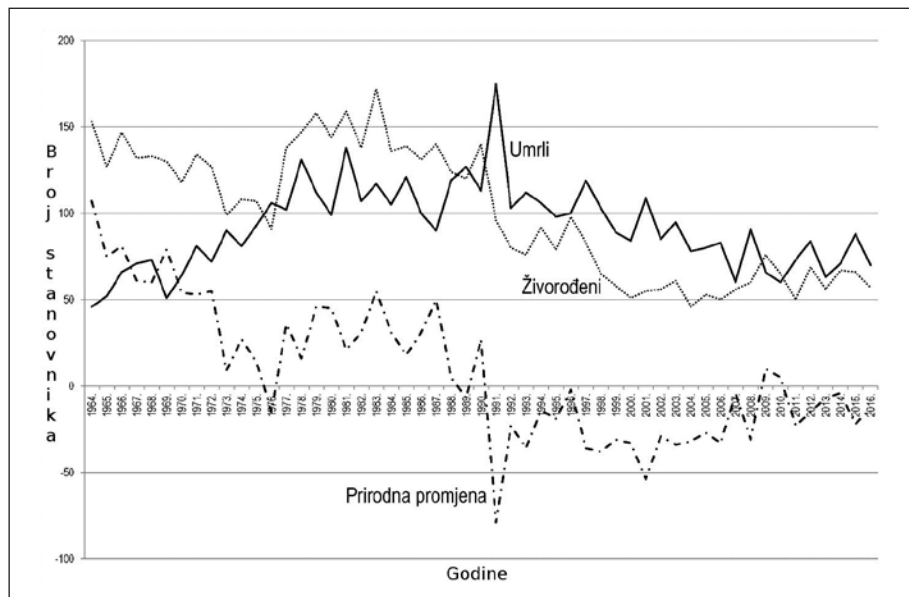
Izvor: Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1964.–2016., DZS, Zagreb.

Za razliku od Grada Gospića, u istoimenom naselju prirodna depopulacija ima osjetno kraći kontinuitet i traje gotovo jednako kao i u cijeloj Hrvatskoj (Tab. 3.; Sl. 7.).¹⁴ Prirodni je priraštaj prisutan od 1964. do 1989. godine, s izoliranom iznimkom 1976. godine, kada je zabilježen prirodni pad broja stanovnika. Od 1989. do danas, s iznimkama 1990., 2009. i 2010. godine,¹⁵ kontinuirano je prisutan prirodni pad broja stanovnika. Jednako kao i u Gradu Gospiću, godišnji broj živorođenih ima trend opadanja a broj umrlih varira, ali ne pokazuje trend porasta ili opadanja. Najveći je broj umrlih zabilježen 1991. godine, što je posljedica Domovinskog rata (izravne ratne žrtve). Iz tog je razloga spomenute godine zabilježen i najveći prirodni pad broja stanovnika.

¹⁴ U Hrvatskoj je prirodna depopulacija prisutna kontinuirano od 1991. godine (Nejašmić, 2005.).

¹⁵ Teško je utvrditi razlog zbog kojeg je spomenutih godina prisutan prirodni priraštaj. S obzirom na relativno malu populacijsku bazu (ukupan broj stanovnika), moguće je da se radi o slučajnosti.

Jednak trend, kao prije navedeni apsolutni pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva, imaju i relativni pokazatelji (stope nataliteta, mortaliteta i prirodne promjene) (Tab. 3.). S obzirom na postojeće stanje i prisutne trendove, teško je očekivati pomake nabolje u skorijoj budućnosti, što je velik problem u planiranju održivog razvoja Grada Gospića.

Slika 7. Prirodno kretanje stanovništva u naselju Gospić 1964.–2016.¹⁶

4. Migracijska bilanca i tipizacija općeg kretanja stanovništva

Migracijska bilanca predstavlja razliku između popisnog i prirodnog kretanja stanovništva, a tipizacija općeg kretanja stanovništva pokazuje odnos i utjecaj prirodne promjene i migracije u nekom razdoblju (Nejašmić, 2005.). Ovisno o tome je li migracijska bilanca pozitivna ili negativna, određuje se je li neki prostor emigracijskog (E) ili imigracijskog (I) obilježja (Nejašmić, 2005.). Prema M. A. Friganoviću (1990.), postoje 4 emigracijska i 4 imigracijska tipa općeg kretanja stanovništva.¹⁷ Tijekom cijeloga promatranog razdoblja u Gradu Gospiću su dominantni emigracijski tipovi općeg kretanja stanovništva, što znači da je migracijska bilanca negativna.

¹⁶ Izvor: *Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1964.–2016.*, DZS, Zagreb.

¹⁷ Emigracijski tipovi su: E1 (emigracija), E2 (depopulacija), E3 (izrazita depopulacija) i E4 (izumiranje). Imigracijski tipovi su: I1 (ekspanzija imigracijom), I2 (regeneracija imigracijom), I3 (slaba regeneracija imigracijom) i I4 (vrlo slaba regeneracija imigracijom) (Friganović, 1990.).

Tablica 4. Tipizacija općeg kretanja stanovništva u Gradu Gospiću po naseljima (1971.–1981.)

Naselje, grad, općina	1971.–1981.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Aleksinica	-33	-152	-185	E4
Barlete	-12	-76	-88	E4
Bilaj	-7	-106	-113	I4
Brezik	-6	-43	-49	I4
Brušane	-27	-22	-49	E4
Budak ¹⁸	0	-257	-257	-
Bužim	-15	-147	-162	E4
Debelo Brdo I	-9	-34	-43	I4
Debelo Brdo II	-3	-17	-20	I4
Divoselo	-28	-70	-98	E4
Donje Pazarište	11	-88	-77	E3
Drenovac Radučki	-13	-71	-84	E4
Gospić	307	372	679	I1
Kalinovača	-4	-69	-73	I4
Kaniža Gospićka	-23	32	9	I3
Klanac	-32	-60	-92	E4
Kruščica	-4	-13	-17	I4
Kruškovac	-10	-10	-20	E4
Kukljić	-22	-26	-48	I4
Lički Čitluk	-24	-63	-87	E4
Lički Novi	-26	-114	-140	E4
Lički Osik ¹⁹	183	-173	10	E1
Lički Ribnik	-18	-68	-86	E4
Mala Plana	-10	-5	-15	E4
Medak	-60	-125	-185	E4
Mogorić	-64	-138	-202	E4
Mušaluk	-17	-117	-134	E4
Novoselo Bilajsko	-6	-24	-30	I4

¹⁸ Naselje je u ovom međupopisju pripojeno naselju Lički Osik, pa su podatci nepotpuni.¹⁹ Porast broja stanovnika uvjetovan je pripajanjem naselja Budak.

Naselje, grad, općina	1971.–1981.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Novoselo Trnovačko	-2	9	7	I2
Ornice	-5	-12	-17	I4
Ostrvica	1	-38	-37	E3
Oteš	-27	-125	-152	E4
Pavlovac Vrebački	-23	20	-3	I4
Počitelj	-68	-146	-214	E4
Podastrana	-23	-78	-101	E4
Podoštra	-4	-15	-19	I4
Popovača Pazariška	-2	-83	-85	I4
Rastoka	-3	-30	-33	I4
Rizvanuša	-9	-15	-24	I4
Smiljan	-27	-129	-156	E4
Smiljansko Polje	-23	-21	-44	E4
Široka Kula	-43	-195	-238	E4
Trnovac	-31	-102	-133	E4
Vaganac	-8	-51	-59	I4
Velika Plana	-3	-140	-143	I4
Veliki Žitnik	-8	-82	-90	I4
Vranovine	0	-20	-20	-
Vrebac	-38	-84	-122	E4
Zavođe	-3	-30	-33	I4
Žabica	-18	-8	-26	E4
GRAD GOSPIĆ	-609	-2789	-3398	E4

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001., DZS, Zagreb;
Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1971.–1981., DZS, Zagreb.

Grad Gospić u cjelini ima krajnje negativna demografska obilježja (Tab. 4.). Svi razmatrani pokazatelji su negativni, a zabilježen je i najnepovoljniji tip općeg kretanja stanovništva E4 čije je obilježje demografsko izumiranje.

Razmotri li se situacija po naseljima, u promatranom razdoblju samo 4 naselja bilježe pozitivnu popisnu promjenu broja stanovnika. To je jedino urbano naselje Gospić, te još

Kaniža, Lički Osik²⁰ i Novoselo Trnovačko. Gospić je središnje naselje istoimenoga grada i ta činjenica objašnjava zašto bilježi popisni porast broja stanovnika. U promatranom razdoblju jačaju urbano bazirane djelatnosti koje privlače stanovništvo iz ruralnih prostora. Apsolutna vrijednost popisnog porasta broja stanovnika preostalih naselja je zanemariva.

Gotovo sva naselja Grada Gospića u međupopisju od 1971. do 1981. bilježe prirodni pad broja stanovnika. Samo 4 naselja bilježe prirodni porast broja stanovnika (Donje Pazarište, Gospić, Lički Osik i Ostrovica). Dva naselja imaju nultu prirodnu promjenu (Budak i Vranovine).

Migracijska bilanca je također pozitivna u samo 4 naselja. To su Gospić, Kaniža Gospička, Novoselo Trnovačko i Pavlovac Vrebački. Jedino je u Gospiću apsolutni iznos migracijske bilance značajan. Ostala spomenuta naselja imaju mali iznos pozitivne migracijske bilance.

Čak 24 naselja Grada Gospića bilježe najnepovoljniji tip općeg kretanja stanovništva E4, čije je obilježje izumiranje stanovnika. Drugi najzastupljeniji tip općeg kretanja broja stanovnika je I4, a njegovo je obilježje vrlo slaba regeneracija imigracijom. Jedino naselje koje ima najpovoljniji tip općeg kretanja stanovništva (I1 – ekspanzija imigracijom) je Gospić. Uvidom u ove činjenice jasni su razmjeri demografske krize koja je već 1970-ih snažno zahvatila ruralna područja Grada Gospića.

Tablica 5. Tipizacija općeg kretanja stanovništva u Gradu Gospiću po naseljima (1981.–1991.)

Naselje, grad, općina	1981.–1991.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Aleksinica	-30	16	-14	I4
Barlete	-38	-31	-69	E4
Bilaj	-12	23	11	I3
Brezik	-20	8	-12	I4
Brušane	-21	-22	-43	E4
Budak	-	-	-	-
Bužim	-19	6	-13	I4
Debelo Brdo I	-16	28	12	I3
Debelo Brdo II	0	-7	-7	-
Divoselo	-33	-30	-63	E4

²⁰ Ponajprije zbog pripojenja naselja Budak.

Naselje, grad, općina	1981.–1991.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Donje Pazarište	-18	151	133	I2
Drenovac Radučki	-30	-23	-53	E4
Gospić	183	117	300	I1
Kalinovača	-4	-66	-70	E4
Kaniža Gospićka	-46	80	34	I3
Klanac	-44	4	-40	I4
Kruščica	0	2	2	-
Kruškovac	-23	-12	-35	E4
Kukljić	-20	-3	-23	E4
Lički Čitluk	-27	7	-20	I4
Lički Novi	-60	2	-58	I4
Lički Osik	35	-195	-160	E3
Lički Ribnik	-32	46	14	I3
Mala Plana	-15	5	-10	I4
Medak	-66	-34	-100	E4
Mogorić	-79	-100	-179	E4
Mušaluk	-11	30	19	I2
Novoselo Bilajsko	2	24	26	I1
Novoselo Trnovačko	5	44	49	I1
Ornice	-3	4	1	I3
Ostrvica	-8	-32	-40	E4
Oteš	-26	-30	-56	E4
Pavlovac Vrebački	-33	-4	-37	E4
Počitelj	-57	-62	-119	E4
Podastrana	-26	-30	-56	E4
Podoštra	-23	-7	-30	E4
Popovača Pazariška	6	-40	-34	E3
Rastoka	-17	-12	-29	E4
Rizvanuša	-6	-11	-17	E4
Smiljan	-40	-10	-50	E4

Naselje, grad, općina	1981.–1991.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Smiljansko Polje	-21	-7	-28	E4
Široka Kula	-48	-57	-105	E4
Trnovac	-49	12	-37	I4
Vaganac	2	-29	-27	E3
Velika Plana	-12	-61	-73	E4
Veliki Žitnik	-7	-24	-31	E4
Vranovine	-13	-4	-17	E4
Vrebac	-54	-49	-103	E4
Zavođe	-9	6	-3	I4
Žabica	-19	20	1	I3
GRAD GOSPIĆ	-746	-513	-1259	E4

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb; *Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1981.–1991.*, DZS, Zagreb.

U razdoblju od 1981. do 1991. u Gradu Gospiću prisutan je popisni pad broja stanovnika (Tab. 5.). Razmotre li se njegova naselja, većina također bilježi popisni pad, a samo 12 naselja (od ukupno 50) bilježi popisni porast broja stanovnika.²¹ To je više nego u prethodnom međupopisju. Nažalost, u većini se slučajeva ne radi o stvarnom pomaku nabolje – porast broja stanovnika uvjetovan je naime većim popisivanjem stanovnika koji zapravo ne žive u tim naseljima (najčešće žive u inozemstvu). Može se pretpostaviti da je osamostaljenje Hrvatske utjecalo na to veće popisivanje „inozemaca“.²²

U ovome međupopisju većina naselja bilježi negativnu prirodnu promjenu broja stanovnika. Prirodni priraštaj bilježi 6 naselja. To su središnje naselje Gospić i sljedeća naselja: Lički Osik, Novoselo Bilajsko, Novoselo Trnovačko, Popovača Pazariška i Vaganac. Apsolutna vrijednost prirodnog priraštaja relativno je značajna jedino u Gospiću i Ličkom Osiku. U ostalim je spomenutim naseljima zanemariva, pa se može reći da je prirodna depopulacija jedan od dominantnih demografskih procesa u Gradu Gospiću.

²¹ Naselje Budak je u popisima stanovništva 1981. i 1991. bilo dijelom naselja Lički Osik.

²² Popisi 1857., 1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine provedeni su prema konceptu tzv. stalnoga stanovništva, odnosno *de iure* stanovništva, a popisi 1880., 1890., 1900., 1910., 1921., 1931., 2001. i 2011. prema konceptu prisutnoga stanovništva, odnosno *de facto* stanovništva (Pokos, 2003.).

Od 50 naselja Grada Gospića, njih 29 bilježi negativnu migracijsku bilancu. Pozitivnu migracijsku bilancu bilježi 21 naselje, osjetno više nego u prošlom međupopisju. No i tu je primaran razlog fiktivno popisivanje stanovništva u inozemstvu.

Jednako kao i u prošlom međupopisju, 24 naselja bilježe najnepovoljniji tip općeg kretanja stanovništva E4 čije je obilježje izumiranje stanovništva, a tri naselja bilježe tip E3 (izrazita depopulacija). Devet naselja bilježi tip općeg kretanja I4 (vrlo slaba regeneracija imigracijom), 6 naselja bilježi tip I3 (slaba regeneracija imigracijom), 2 naselja imaju tip I2 (regeneracija imigracijom), dok najpovoljniji tip I1 (ekspanzija imigracijom) bilježe samo 3 naselja (Gospić, Novoselo Bilajsko i Novoselo Trnovačko), s time da je jedino u Gospiću apsolutna vrijednost spomenute ekspanzije značajna. Može se zaključiti da su se vrlo nepovoljni demografski trendovi u Gradu Gospiću nastavili i u ovom razdoblju.

Tablica 6. Tipizacija općeg kretanja stanovništva u Gradu Gospiću po naseljima (1991.–2001.)

Naselje, grad, općina	1991.–2001.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Aleksinica	-13	-25	-38	E4
Barlete	-9	-88	-97	E4
Bilaj	-18	-57	-75	E4
Brezik	-2	-83	-85	E4
Brušane	-22	7	-15	I4
Budak ²³	-31	206	175	I2
Bužim	-6	-64	-70	E4
Debelo Brdo I	-6	-28	-34	E4
Debelo Brdo II	-3	-7	-10	E4
Divoselo	-4	-328	-332	E4
Donje Pazarište	-33	-104	-137	E4
Drenovac Radučki	-1	-124	-125	E4
Gospić	-365	-2572	-2937	E4

²³ Naselje Budak je izdvojeno iz naselja Lički Osik u ovom međupopisnom razdoblju. Prikazani porast broja stanovnika rezultat je toga izdvajanja, tako da najvjerojatnije nema stvarnog porasta broja stanovnika. S obzirom na to da ne postoje podatci o broju stanovnika toga naselja za 1991. godinu, ne može se sa sigurnošću reći kakva je popisna promjena. Vitalna statistika uzeta je početno od 1993. kada se spomenuto izdvajanje dogodilo, pa su zapravo prikazani podatci za ovo naselje nepotpuni.

Naselje, grad, općina	1991.–2001.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Kalinovača	0	-79	-79	E4
Kaniža Gospićka	-37	-106	-143	E4
Klanac	-28	-44	-72	E4
Kruščica	-1	-3	-4	E4
Kruškovac	-4	-70	-74	E4
Kukljić	-3	-126	-129	E4
Lički Čitluk	-2	-122	-124	E4
Lički Novi	-72	-22	-94	E4
Lički Osik ²⁴	57	-1170	-1113	E3
Lički Ribnik	-12	-169	-181	E4
Mala Plana	-12	-87	-99	E4
Medak	-16	-469	-485	E4
Mogorić	-17	-273	-290	E4
Mušaluk	-25	-212	-237	E4
Novoselo Bilajsko	1	-37	-36	E3
Novoselo Trnovačko	11	-45	-34	E3
Ornice	-1	-54	-55	E4
Ostrvica	2	-197	-195	E3
Oteš	-4	-60	-64	E4
Pavlovac Vrebački	-4	-127	-131	E4
Počitelj	-2	-291	-293	E4
Podastrana	-7	-3	-10	E4
Podoštra	-22	1	-21	I4
Popovača Pazariška	-5	-68	-73	E4
Rastoka	-12	-22	-34	E4
Rizvanuša	-6	-1	-7	E4
Smiljan	-31	-78	-109	E4
Smiljansko Polje	-21	-63	-84	E4

²⁴ Iz Ličkog Osika se u ovom međupopisju izdvojilo naselje Budak, pa je tako velik pad broja stanovnika posljedica toga izdvajanja.

Naselje, grad, općina	1991.–2001.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Široka Kula	-11	-412	-423	E4
Trnovac	-29	-77	-106	E4
Vaganac	-13	-11	-24	E4
Velika Plana	-13	-62	-75	E4
Veliki Žitnik	-8	-33	-41	E4
Vranovine	-5	-8	-13	E4
Vrebac	-17	-187	-204	E4
Zavođe	-2	-47	-49	E4
Žabica	-12	-49	-61	E4
GRAD GOSPIĆ	-781	-8265	-9046	E4

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb;
Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1991.–2001., DZS, Zagreb.

U međupopisju 1991.–2001. dolazi do dodatnog pogoršanja demografskih prilika u Gradu Gospiću (Tab. 6.). Domovinski rat je jedan od osnovnih razloga pogoršanja pokazatelja demografske dinamike. Rat je dodatno pojačao sve već postojeće negativne demografske trendove. U ovome razdoblju niti jedno naselje ne bilježi popisni porast broja stanovnika. Porast broja stanovnika naselja Budak, prikazan u prethodnoj tablici, uvjetovan je njegovim izdvajanjem iz naselja Lički Osik. Najvjerojatnije nije bilo stvarnog porasta broja stanovnika spomenutog naselja, no to se ne može sa sigurnošću tvrditi jer ne postoji podatak o broju stanovnika iz 1991.

Migracijska bilanca je pozitivna samo u dva naselja: Brušane i Podoštra, a njezina je vrijednost zanemariva. Naselje Budak pokazuje pozitivnu migracijsku bilancu, no ti podatci nisu vjerodostojni zbog već spomenutog izdvajanja toga naselja iz sastava naselja Lički Osik. Treba napomenuti da su u ovom razdoblju zabilježena migracijska kretanja uvjetovana ratnim zbivanjima tijekom Domovinskog rata. Početkom ratnih zbivanja (1991.) okupirano je 16 naselja današnjeg Grada Gospića i iz njih protjerano nesrpsko stanovništvo.²⁵ S obzirom na vrlo loše životne uvjete, iz okupiranih područja

²⁵ Sljedeća su naselja Grada Gospića bila okupirana tijekom Domovinskog rata (1991.–1995.): Barlete, Brezik, Divoselo, Drenovac Radučki, Kruškovac, Kukljić, Lički Čitluk, Lički Osik, Medak, Mogorić, Ostrvica, Pavlovac Vrebački, Počitelj, Široka Kula, Vrebac i Zavođe.

srpska se nacionalna manjina iseljavala uglavnom u susjedne države tijekom cijelog razdoblja okupacije. Po završetku Domovinskog rata, dio stanovništva vratio se u svoje domove.

Prirodna promjena je pozitivna samo za tri naselja, dok je u jednom naselju na nultoj razini. Od spomenuta tri naselja, apsolutna vrijednost prirodnog priraštaja nije zanemariva samo u Ličkom Osiku, ponajprije zbog naseljavanja protjeranih Hrvata iz Bosne i Hercegovine kod kojih su zabilježene nešto veće stope nataliteta. Treba napomenuti da je vitalna statistika nepotpuna u naseljima koja su bila okupirana tijekom Domovinskog rata za razdoblje 1991.–1995. godine. Naime, u nju su ubrojani jedino rođeni i umrli na slobodnom prostoru Hrvatske (prognanici) jer okupacijske vlasti nisu vodile sustavnu vitalnu statistiku.

Gotovo sva naselja imaju najnepovoljniji tip općeg kretanja stanovništva E4, čije je obilježje izumiranje stanovništva. Četiri naselja imaju nešto manje nepovoljan tip E3, čije je obilježje izrazita depopulacija. To su: Lički Osik, Novoselo Bilajsko, Novoselo Trnovačko i Ostrvica. Samo naselje Podoštra ima najnepovoljniji imigracijski tip općeg kretanja stanovništva I4, čije je obilježje vrlo slaba regeneracija imigracijom.

Treba imati na umu da sve navedene demografske pokazatelje za ovo međupopisje valja uzimati s određenom rezervom zbog tadašnjih izvanrednih okolnosti uvjetovanih Domovinskim ratom.

Tablica 7. Tipizacija općeg kretanja stanovništva u Gradu Gospiću po naseljima (2001.–2011.)

Naselje, grad, općina	2001.–2011.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Aleksinica	-30	-21	-51	E4
Barlete	-15	7	-8	I4
Bilaj	-37	-56	-93	E4
Brezik	-3	1	-2	I4
Brušane	-15	-13	-28	E4
Budak	-21	-3	-24	E4
Bužim	-17	-3	-20	E4
Debelo Brdo I	-6	1	-5	I4
Debelo Brdo II	-3	6	3	I2/I3
Divoselo	-6	-2	-8	E4
Donje Pazarište	-27	-18	-45	E4
Drenovac Radučki	-3	2	-1	I4

Naselje, grad, općina	2001.–2011.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Gospić	-252	739	487	I2
Kalinovača	-8	-62	-70	E4
Kaniža Gospićka	-24	-13	-37	E4
Klanac	-51	-5	-56	E4
Kruščica ²⁶	-	-	-	-
Kruškovac	-7	16	9	I2
Kukljić	-5	14	9	I2
Lički Čitluk	-3	2	-1	I4
Lički Novi	-35	-10	-45	E4
Lički Osik	112	30	142	I1
Lički Ribnik	-26	0	-26	I4/E4
Mala Plana	-15	8	-7	I4
Medak	-39	23	-16	I4
Mogorić	-28	45	17	I3
Mušaluk	-39	3	-36	I4
Novoselo Bilajsko	0	-9	-9	-
Novoselo Trnovačko	4	2	6	I1
Ornice	0	6	6	-
Ostrvica	-4	1	-3	I4
Oteš	-21	-8	-29	E4
Pavlovac Vrebački	-12	12	0	-
Počitelj	-6	-4	-10	E4
Podastrana	-13	-12	-25	E4
Podoštra	-25	-10	-35	E4
Popovača Pazariška	-6	-3	-9	E4
Rastoka	-12	-3	-15	E4
Rizvanuša	-8	1	-7	I4
Smiljan	-45	17	-28	I4
Smiljansko Polje	-18	-25	-43	E4
Široka Kula	-15	1	-14	I4

Naselje, grad, općina	2001.–2011.			
	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Popisna promjena	Tip općeg kretanja stanovništva
Trnovac	-28	-3	-31	E4
Vaganac	-15	-7	-22	E4
Velika Plana	-9	2	-7	I4
Veliki Žitnik	-12	-15	-27	E4
Vranovine	-11	-5	-16	E4
Vrebac	-13	38	25	I2
Zavođe	-2	-2	-4	E4
Žabica	-21	-5	-26	E4
GRAD GOSPIĆ	-794	559	-235	I4

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, DZS, Zagreb; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.*, *Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb; *Tablogrami vitalne statistike DZS-a 2001.–2011.*, DZS, Zagreb.

Kao što je spomenuto, u najnovijem međupopisju došlo je do povratka određenog broja stanovnika, pa stoga neka naselja bilježe popisni porast broja stanovnika i pozitivnu migracijsku bilancu (Tab. 7.). Pozitivnu popisnu promjenu broja stanovnika bilježi 8 naselja. U svim naseljima, osim u Gospiću i Mogoriću, vrijednost popisnog porasta broja stanovnika je zanemariva. Međutim, stanje u realnosti ne odražava trendove službene državne statistike. Naime, ukupan prikazani broj stanovnika iz popisa 2011. godine ne bi trebao sadržavati stanovništvo u inozemstvu, no postoje indikacije da je unatoč tome popisani i dio takvog stanovništva. Na primjer, broj stanovnika Hrvatske bez popisanih u inozemstvu 2001. godine iznosio je 4.200.214 (Akrap, 2015.), da bi 2011. taj broj narastao na 4.284.899 stanovnika, a to je porast od 2,02%. Jasno je da takvo stanje nije prisutno u stvarnosti, pa se može zaključiti da je u broju stanovnika iz 2011. prisutan i određeni broj stanovnika u inozemstvu. Može se pretpostaviti da je određen broj stanovnika u inozemstvu popisani i u naseljima Grada Gospića.

Prirodni priraštaj zabilježen je jedino u naselju Lički Osik i on je posljedica doseljavanja Hrvata iz Bosne i Hercegovine. Sva ostala naselja bilježe prirodni pad broja stanovnika i to je možda najpouzdaniji pokazatelj kontinuirane prisutnosti nepovoljnih demografskih procesa.²⁷ Uz ovakve pokazatelje prirodnog kretanja stanovništva nije

²⁶ Naselje je izumrlo u razdoblju od 1991. do 2001.

²⁷ Rođeni i umrli se uvijek evidentiraju, za razliku od odseljenih i doseljenih.

moguća promjena nabolje, što vrlo nepovoljno utječe na mogućnosti održivog razvoja istraživanog prostora.

Pozitivnu migracijsku bilancu imaju 24 naselja ili gotovo pola ukupnog broja naselja Grada Gospića. Najveća je vrijednost migracijske bilance zabilježena u samom naselju Gospić, 739 stanovnika. Dodatno, najveće vrijednosti migracijske bilance imaju naselja koja su tijekom Domovinskog rata bila okupirana, a prije rata su imala većinski srpsko stanovništvo. Opet treba istaknuti da stanje u stvarnosti ne odgovara podacima o migracijskoj bilanci. Izgledno je da je stvarni broj povratnika, odnosno doseljenih, manji od vrijednosti migracijske bilance, što bi moglo ukazati na fiktivno popisivanje pojedinaca.

U ovom međupopisju tipizacija općeg kretanja stanovništva pokazuje heterogenija obilježja. Najveći broj naselja, njih 24, i dalje ima najnepovoljniji tip općeg kretanja stanovništva E4 (izumiranje stanovništva). Drugi najzastupljeniji tip općeg kretanja stanovništva je I4 (vrlo slaba regeneracija imigracijom), koji ima 13 naselja Grada Gospića. Pet naselja bilježi tip I2 (regeneracija imigracijom), među kojima je i naselje Gospić. Dva naselja imaju najpovoljniji tip I1 (ekspanzija imigracijom). Radi se o naseljima Lički Osik i Novoselo Trnovačko. Apsolutne vrijednosti promatranih demografskih pokazatelja za Novoselo Trnovačko su zanemarive, pa se tu ne može govoriti o pomacima nabolje, dok se za stanje u Ličkom Osiku može reći da je nešto bolje od prosjeka Grada Gospića. Jedno naselje ima tip na granici I2 i I3, te još jedno naselje tip na granici I4 i E4. Jedno je naselje bez stanovnika (Kruščica), a za 3 naselja nije moguće odrediti tipizaciju općeg kretanja stanovništva. Naselja Novoselo Bilajsko i Ornice imaju nultu vrijednost prirodne promjene, a tipizacija općeg kretanja stanovništva prema M. Friganoviću (1990.) nije predviđela takvu mogućnost. Naselje Pavlovac Vrebački ima nultu vrijednost popisne promjene, što ranije spomenuta tipizacija također nije predviđela.

Može se zaključiti da su dinamička obilježja Grada Gospića tijekom svih promatranih međupopisja krajnje negativna i nažalost ne postoji izgledno rješenje postojeće situacije. Može se očekivati daljnje produbljenje dugotrajne i duboke demografske krize.

5. Starenje stanovništva u Gradu Gospiću

S obzirom na dugotrajne nepovoljne dinamičke demografske procese, jasno je da strukturna obilježja stanovništva ne mogu biti povoljna. Najvažnije strukturno demografsko obilježje je sastav stanovništva prema dobi i spolu.

Tablica 8. Odabrani pokazatelji sastava stanovništva prema dobi i spolu u Gradu Gospiću 1971. godine

Naselje, grad, općina	0 – 14	15 – 64	≥ 65	Koeficijent feminитета	Koeficijent starosti	Koeficijent mladosti	Indeks starenja	Koeficijent dobne ovisnosti	Tipizacija ostarijelosti ²⁸
Aleksinica	118	270	68	100,9	14,91	25,88	57,63	68,89	3
Barlete	69	180	39	104,3	13,54	23,96	56,52	60,00	3
Bilaj	96	283	53	97,3	12,27	22,22	55,21	52,65	3
Brezik	33	105	35	121,8	20,23	19,08	106,06	64,76	4
Brušane	45	169	49	102,3	18,63	17,11	108,89	55,62	3
Budak	0	0	0	-	-	-	-	-	4
Bužim	81	206	50	90,4	14,84	24,04	61,73	63,59	3
Debelo Brdo I	31	82	18	104,7	13,74	23,66	58,06	59,76	3
Debelo Brdo II	12	23	6	105,0	14,63	29,27	50,00	78,26	4
Divoselo	84	338	80	110,9	15,94	16,73	95,24	48,52	4
Donje Pazarište	54	162	35	104,1	13,94	21,51	64,81	54,94	3
Drenovac Radučki	50	170	39	107,2	15,06	19,31	78,00	52,35	3
Gospić	1756	5722	544	112,4	6,78	21,89	30,98	40,20	1
Kalinovača	111	233	38	92,0	9,95	29,06	34,23	63,95	3
Kaniža Gospićka	108	368	60	122,4	11,19	20,15	55,56	45,65	3
Klanac	77	236	44	100,6	12,32	21,57	57,14	51,27	3
Kručica	3	15	1	111,1	5,26	15,79	33,33	26,67	1
Kruškovac	22	93	25	77,2	17,86	15,71	113,64	50,54	3
Kukljić	31	135	36	98,0	17,82	15,35	116,13	49,63	3
Lički Čitluk	37	141	58	129,1	24,58	15,68	156,76	67,38	4
Lički Novi	107	429	96	112,1	15,19	16,93	89,72	47,32	3
Lički Osik	885	2232	133	94,4	4,09	27,23	15,03	45,61	1
Lički Ribnik	71	242	52	123,9	14,25	19,45	73,24	50,83	3
Mala Plana	33	76	29	100,0	21,01	23,91	87,88	81,58	3
Medak	176	548	118	107,9	14,01	20,90	67,05	53,65	3

²⁸ Tipizacija ostarijelosti izvršena je prema metodologiji I. Nejašmića (2005.). Prema toj metodologiji, postoji 7 tipova ostarijelosti stanovništva: 1 (na pragu starosti), 2 (starenje), 3 (starost), 4 (duboka starost), 5 (vrlo duboka starost), 6 (izrazito duboka starost) i 7 (krajnje duboka starost).

Naselje, grad, općina	0 – 14	15 – 64	≥ 65	Koeficijent feminizeta	Koeficijent starosti	Koeficijent mladosti	Indeks starenja	Koeficijent dobne ovisnosti	Tipizacija ostarijelosti ²⁸
Mogorić	152	478	127	104,0	16,78	20,08	83,55	58,37	3
Mušaluk	153	381	75	111,5	12,32	25,12	49,02	59,84	3
Novoselo Bilajsko	56	91	14	96,3	8,70	34,78	25,00	76,92	2
Novoselo Trnovačko	12	34	10	143,5	17,86	21,43	83,33	64,71	3
Ornice	13	46	12	136,7	16,90	18,31	92,31	54,35	3
Ostrvica	51	200	37	88,2	12,85	17,71	72,55	44,00	3
Oteš	91	239	67	108,9	16,88	22,92	73,63	66,11	3
Pavlovac Vrebački	40	121	38	95,1	19,10	20,10	95,00	64,46	4
Počitelj	116	397	124	108,2	19,47	18,21	106,90	60,45	3
Podastrana	50	160	33	84,1	13,58	20,58	66,00	51,88	3
Podoštra	63	184	35	113,6	12,41	22,34	55,56	53,26	3
Popovača Pazariška	80	190	23	100,7	7,85	27,30	28,75	54,21	2
Rastoka	40	84	20	102,8	13,89	27,78	50,00	71,43	3
Rizvanuša	8	59	17	82,6	20,24	9,52	212,50	42,37	5
Smiljan	189	498	73	94,9	9,61	24,87	38,62	52,61	2
Smiljansko Polje	87	216	30	86,0	9,01	26,13	34,48	54,17	2
Široka Kula	208	576	105	115,3	11,81	23,40	50,48	54,34	3
Trnovac	88	253	59	102,0	14,75	22,00	67,05	58,10	3
Vaganac	35	102	25	110,4	15,43	21,60	71,43	58,82	3
Velika Plana	100	197	51	94,4	14,66	28,74	51,00	76,65	3
Veliki Žitnik	51	155	28	108,9	11,97	21,79	54,90	50,97	3
Vranovine	21	69	17	109,8	15,89	19,63	80,95	55,07	3
Vrebac	82	268	92	114,6	20,81	18,55	112,20	64,93	4
Zavode	14	55	24	106,7	25,81	15,05	171,43	69,09	4
Žabica	76	171	27	124,6	9,85	27,74	35,53	60,23	2
GRAD GOSPIĆ	5966	17682	2869	105,9	10,82	22,50	48,09	49,97	2

Izvor: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VIII, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1973.

Već je 1971. godine sastav stanovništva prema dobi i spolu u Gradu Gospiću bio nepovoljan (Tab. 8.). Postojala su naselja s vrlo poremećenim sastavom stanovništva prema spolu. Gledano u cjelini, 34 naselja imala su veći broj žena, a 14 naselja veći broj muškaraca.²⁹ Jedno je naselje imalo jednak broj žena i muškaraca (Mala Plana), dok je naselje Budak tada bilo dio Ličkog Osika, pa za njega nema podataka. Grad Gospić, gledan u cjelini, imao je veći broj žena od muškaraca, pa je na razini cijelog grada koeficijent maskuliniteta iznosio 93,9, a koeficijent feminiteta 106,5. S obzirom na razinu ostarjelosti, takva situacija ne čudi jer je u starijim populacijama najčešće veći broj žena, koje obično duže žive od muškaraca. Ipak, u manjim populacijama sastav stanovništva prema spolu može češće biti poremećen nego u većim populacijama zbog djelovanja različitih čimbenika koji mogu biti specifični za svaku manju populaciju, pa ih je stoga teže generalizirati i objasniti.

Razmotri li se indeks starenja,³⁰ uviđa se da je samo 9 naselja imalo vrijednost manju od 40. Naime, često se smatra da starenje stanovništva počinje kad vrijednost indeksa starenja premaši ranije spomenutu vrijednost (Nejašmić, 2005.).³¹ Grad Gospić, promatran u cjelini, imao je vrijednost indeksa starenja 48,09. Već je pri analizi ovog popisa stanovništva vrlo zabrinjavajuće to što je u 9 naselja zabilježen indeks starenja veći od 100, što znači da je u tim naseljima broj starog stanovništva bio veći od broja mladog stanovništva. Jasno je da je takva situacija krajnje nepovoljna. Prema tipizaciji ostarjelosti I. Nejašmića (2005.) Grad Gospić, u cjelini, imao je tip 2 ostarjelosti (starenje), što znači da je proces demografskog starenja otpočeo. Samo tri naselja nisu bila ušla u proces demografskog starenja, odnosno imala su tip 1 (na pragu starosti). To je središnje naselje administrativnog grada, Gospić, te naselja Kruščica i Lički Osik. Jasno je da su središnje uloge Gospića i Ličkog Osika utjecale na manju razinu ostarjelosti. Imajući na umu da je već tada najveći dio naselja Kruščica iseljen i potopljen zbog izgradnje akumulacijskog jezera za potrebe HE „Sklope“, za pretpostaviti je da je mlađe stanovništvo ostalo živjeti u manjem, nepotopljenom dijelu naselja. Pet je naselja imalo tip 2 ostarjelosti (starenje). To znači da su ta naselja netom zahvaćena nepovoljnim procesom starenja. Već je 1971. većina naselja (njih 33) imala tip 3 ostarjelosti čije je obilježje starost populacije.

²⁹ Najveći koeficijent maskuliniteta (k_m) imala su 1971. naselja Kruškovac (129,5) i Rizvanuša (121,1), a najveći koeficijent feminiteta (k_f) naselja Novoselo Trnovačko (143,5) i Ornice (136,7).

³⁰ Indeks starenja je omjer između starog ($P_{(\geq 65)}$) i mladog stanovništva ($P_{(0-14)}$). Računa se po formuli $I_s = P_{(\geq 65)} / P_{(0-14)} * 100$.

³¹ A. Wertheimer-Baletić (1999.) smatra da starenje stanovništva počinje kad vrijednost indeksa starenja premaši 40, dok I. Nejašmić (2005.) smatra da počinje kad vrijednost toga indeksa premaši 35.

Ova činjenica dovoljno govori o tome koliko je starenje stanovništva već tada bilo rasprostranjeno i uznapredovalo. Čak je 8 naselja imalo tip 4 ostarjelosti (duboka starost), a jedno je (Rizvanuša) imalo tip 5 (vrlo duboka starost). U novijem razdoblju je nažalost došlo do daljnjeg intenziviranja procesa starenja stanovništva. Ovi pokazatelji obilježavaju početak negativnoga demografskog trenda u Gospiću koji je narednih godina intenziviran.

Razmotri li se najnoviji popis stanovništva (2011.), razvidno je da je sastav stanovništva prema spolu očito pod utjecajem različitih čimbenika specifičnih za svako naselje, pa je teško pronaći neku pravilnost (pogotovo stoga što se radi o naseljima s malim brojem stanovnika). Broj naselja koja imaju više muškaraca od žena iznosi 23, a broj onih kod kojih je situacija obratna 21.³² Takvo stanje nije tipično za ostarjelu populaciju, jer žene prosječno žive dulje od muškaraca, no kao što je već spomenuto, ovdje su na djelu čimbenici specifični za svako naselje. Četiri naselja imaju jednak broj muškaraca i žena (Divoselo, Kalinovača, Počitelj i Zavođe), dok su 2 naselja izumrla (nemaju stanovnika). Grad Gospić, razmatran u cjelini, ima nešto više žena od muškaraca što je normalno za ostarjelu populaciju, pa koeficijent maskuliniteta iznosi 98,7, a koeficijent feminiteta 101,3. Porast udjela muškog stanovništva u razdoblju od 1971. do 2011. može se objasniti većim doseljavanjem muškaraca (Pokos, Turk, 2013.). Ostarjelost stanovništva dosegla je krajnje zabrinjavajuću razinu. Ako se takvi trendovi nastave, može se očekivati da će Grad Gospić u budućnosti izgubiti najveći dio stanovništva, što ima nesagledive posljedice za gospodarski razvoj ovog kraja. Bez stanovništva, jasno, nema ni (održivog) razvoja.

³² Najveći koeficijent maskuliniteta (k_m) imala su 2011. naselja Lički Čitluk (300,0) i Mala Plana (250,0), a najveći koeficijent feminiteta (k_f) naselja Debelo Brdo II (60,0) i Kruškovac (66,7).

Tablica 9. Odabrani pokazatelji sastava stanovništva prema dobi i spolu u Gradu Gospiću 2011. godine

Naselje, grad, općina	0 – 14	15 – 64	≥ 65	Koeficijent feminитета	Koeficijent starosti	Koeficijent mladosti	Indeks starenja	Koeficijent dobne ovisnosti	Tipizacija ostarijelosti ³³
Aleksinica	19	82	68	79,8	40,24	11,24	357,89	106,10	6
Barlete	1	9	18	75,0	64,29	3,57	1800,00	211,11	7
Bilaj	11	106	45	84,1	27,78	6,79	409,09	52,83	6
Brezik	5	9	11	127,3	44,00	20,00	220,00	177,78	6
Brušane	14	79	41	119,7	30,60	10,45	292,86	69,62	6
Budak	10	103	38	106,8	25,17	6,62	380,00	46,60	6
Bužim	12	41	21	89,7	28,38	16,22	175,00	80,49	5
Debelo Brdo I	5	36	20	69,4	32,79	8,20	400,00	69,44	6
Debelo Brdo II	2	2	4	166,7	50,00	25,00	200,00	300,00	6
Divoselo	0	0	4	100,0	100,00	-	-	-	7
Donje Pazarište	18	75	32	98,4	25,60	14,40	177,78	66,67	5
Drenovac Radučki	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Gospić	1054	4354	1167	103,1	17,75	16,03	110,72	51,01	4
Kalinovača	8	53	33	100,0	35,11	8,51	412,50	77,36	6
Kaniža Gospićka	59	259	83	108,9	20,70	14,71	140,68	54,83	5
Klanac	10	58	32	78,6	32,00	10,00	320,00	72,41	6
Kruščica	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Kruškovac	0	2	18	150,0	90,00	-	-	900,00	7
Kukljić	0	3	10	85,7	76,92	-	-	333,33	7
Lički Čitluk	0	4	0	33,3	0,00	-	-	-	4
Lički Novi	49	179	70	104,1	23,49	16,44	142,86	66,48	5
Lički Osik	451	1244	219	99,2	11,44	23,56	48,56	53,86	2
Lički Ribnik	5	36	52	111,4	55,91	5,38	1040,00	158,33	7
Mala Plana	0	5	2	40,0	28,57	-	-	40,00	7
Medak	0	13	49	138,5	79,03	-	-	376,92	7
Mogorić	3	46	61	107,5	55,45	2,73	2033,33	139,13	7
Mušaluk	23	130	75	107,3	32,89	10,09	326,09	75,38	6

³³ Isto kao i pozivna bilješka 28.

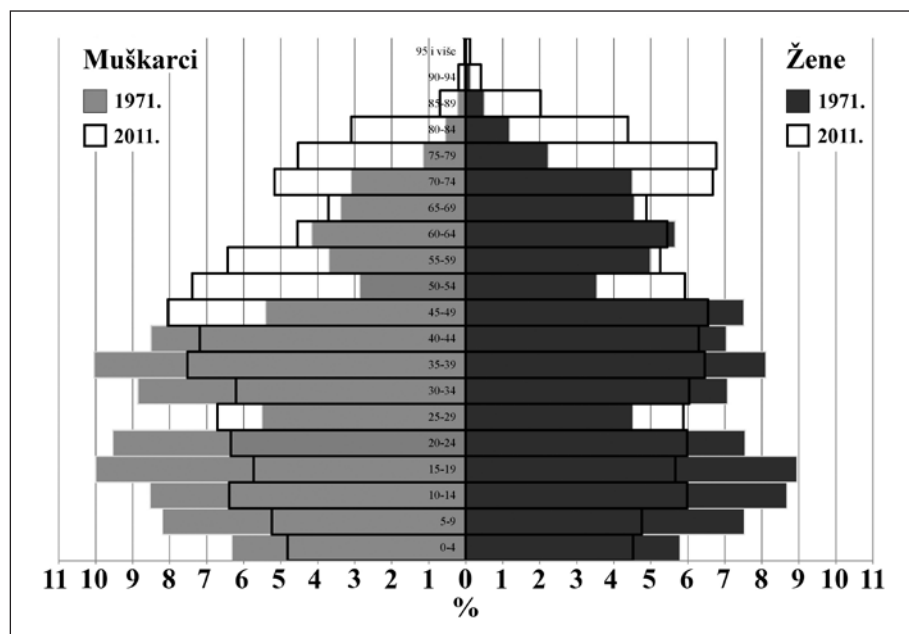
Naselje, grad, općina	0 – 14	15 – 64	≥ 65	Koeficijent feminiteta	Koeficijent starosti	Koeficijent mladosti	Indeks starenja	Koeficijent dobne ovisnosti	Tipizacija ostarijelosti ³³
Novoselo Bilajsko	28	62	22	103,6	19,64	25,00	78,57	80,65	3
Novoselo Trnovačko	31	43	10	86,7	11,90	36,90	32,26	95,35	3
Ornice	0	4	2	50,0	33,33	-	-	50,00	6
Ostrvica	4	7	5	77,8	31,25	25,00	125,00	128,57	5
Oteš	19	43	37	106,3	37,37	19,19	194,74	130,23	6
Pavlovac Vrebački	1	12	20	65,0	60,61	3,03	2000,00	175,00	7
Počitelj	0	1	3	100,0	75,00	-	-	300,00	7
Podastrana	6	27	18	88,9	35,29	11,76	300,00	88,89	6
Podoštra	31	99	47	115,9	26,55	17,51	151,61	78,79	5
Popovača Pazariška	13	58	22	116,3	23,66	13,98	169,23	60,34	5
Rastoka	0	23	10	83,3	30,30	-	-	43,48	6
Rizvanuša	2	20	7	93,3	24,14	6,90	350,00	45,00	5
Smiljan	55	276	87	93,5	20,81	13,16	158,18	51,45	4
Smiljansko Polje	12	87	36	114,3	26,67	8,89	300,00	55,17	5
Široka Kula	29	52	35	103,5	30,17	25,00	120,69	123,08	4
Trnovac	7	57	32	84,6	33,33	7,29	457,14	68,42	6
Vaganac	1	20	9	42,9	30,00	3,33	900,00	50,00	6
Velika Plana	5	25	22	136,4	42,31	9,62	440,00	108,00	6
Veliki Žitnik	3	23	21	123,8	44,68	6,38	700,00	104,35	7
Vranovine	3	18	22	79,2	51,16	6,98	733,33	138,89	7
Vrebac	0	14	30	69,2	68,18	-	-	214,29	7
Zavođe	0	1	3	100,0	75,00	-	-	300,00	7
Žabica	12	102	49	106,3	30,06	7,36	408,33	59,80	6
GRAD GOSPIĆ	2021	8002	2722	101,3	21,36	15,86	134,69	59,27	4

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, DZS, Zagreb.

Grad Gospić, promatran u cjelini, prema najnovijem popisu stanovništva (2011.) bilježi vrlo uznapređovalu razinu ostarjelosti (Tab. 9.). Indeks starenja iznosio je 134,69, a tip ostarjelosti, prema Nejašmiću (2005.), bio je 4 (duboka starost). Razmotri li se ostarjelost na razini naselja, situacija poprma doista katastrofalne razmjere. Naselja Drenovac Radučki i Kruščica su izumrla, a čak 13 naselja nije prema najnovijem popisu stanovništva iz 2011. imalo mladog stanovništva (0 – 14 godina). Najveća vrijednost indeksa starenja zabilježena je u Mogoriću, čak 2033,33. Ovako visoke vrijednosti indeksa starenja rijetko se susreću, a u većim su populacijama teško ostvarive. Razmotri li se tipizacija ostarjelosti stanovništva, uviđa se da je samo jedno naselje (Lički Osik) imalo tip 2 (starenje). Razlog za takvo stanje je već ranije spomenuto naseljavanje. Dva naselja (Novoselo Bilajsko i Novoselo Trnovačko) imaju tip 3 ostarjelosti (starost). S obzirom na to da se radi o malim populacijama, teško je objasniti zašto je razina ostarjelosti niža od one u većini ostalih naselja Grada Gospića. Četiri su naselja imala tip ostarjelosti 4 (duboka starost), među kojima je i središnje naselje grada, Gospić. Ovo je jasan dokaz da je prisutna homogenizacija prostora na temelju nepovoljnih demografskih pokazatelja, što nikako nije pozitivno. Nekada je naselje Gospić imalo nešto povoljnije demografske pokazatelje od ruralne okolice, a danas tome više nije tako. Devet naselja ima tip ostarjelosti 5 (vrlo duboka starost). Ne treba ni napominjati koliko je nepovoljna ovako uznapređovala razina ostarjelosti. Još više zabrinjava činjenica da čak 18 naselja Grada Gospića (2011.) ima tip 6 ostarjelosti (izrazito duboka starost). Sedam naselja zabilježilo je najnepovoljniji tip ostarjelosti 7 (krajnje duboka starost) koji se u praksi jako rijetko nalazi, a ako se i nađe, to je obično u malim populacijama (poput naselja Grada Gospića). Područja s ovako uznapređovanim stupnjevima ostarjelosti nemaju vlastiti demoreprodukcijski potencijal kojim bi se postojeće stanje moglo popraviti, pa stoga poboljšanje stanja ovisi o imigraciji mlađeg stanovništva.

Usporede li se dobno-spolne piramide za Grad Gospić, temeljene na popisnim rezultatima iz 1971. i 2011. godine, vidi se velika razlika (Sl. 8.). Piramida iz 1971. ima oblik piramide, iako je već jasno primjetna okrnjena baza najmlađih generacija. Te su godine najmnogobrojnije bile generacije dobi 15 – 19 godina. Jasno se vide i okrnjene generacije dobi 25 – 29 godina i dobi 50 – 54 godine. Okrnjenost mlađe spomenute dobne skupine posljedica je manjeg rađanja tijekom Drugoga svjetskog rata već malobrojnijih generacija koje su rođene tijekom Prvoga svjetskog rata. Okrnjenost starije ranije spomenute dobne skupine posljedica je smanjenog rađanja tijekom Prvoga svjetskog rata i izravnih ratnih stradanja (pogibanja) u Drugom svjetskom ratu. Naime, upravo su te generacije tijekom Drugoga svjetskog rata bile u najpovoljnijoj dobi za vojnu službu, pa su stoga i češće ginule u ratu.

Dobno-spolna piramida iz 2011. ima oblik urne i gotovo se može reći da je nalik na onu iz 1971. godine, rotiranu za 180°. Najbrojnije su generacije 45 – 49 godina, dok su mlađe generacije osjetno malobrojnije. Baza piramide je vrlo okrnjena, tako da piramida ima oblik urne. Primjetna je i manja brojnost dobne skupine 65 – 69 godina. To je, naime, generacija koja je 1971. godine bila u dobi 25 – 29 godina, a njezina je brojnost manja zbog smanjenog nataliteta i demografskih gubitaka u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Međutim, treba imati na umu i to da su i njihove roditeljske generacije stradavale u vrijeme Prvoga svjetskog rata.

Slika 8. Usporedba sastava stanovništva prema dobi i spolu u Gradu Gospiću 1971. i 2011. godine³⁴

Kao što je rečeno, dobní sastav stanovništva u Gradu Gospiću krajnje je nepovoljan i s obzirom na njega i sve ostale ranije navedene nepovoljne demografske procese i prisutne trendove, teško je očekivati bilo kakav pomak na bolje u skorije vrijeme.

³⁴ Izvor: *Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VIII, SZS, Beograd, 1973.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, DZS, Zagreb.*

6. Zaključna razmatranja

Prostor Grada Gospića ima velikih prirodnih potencijala za održivi razvoj, no ekonomska, a poglavito demografska situacija nikako ne ide u prilog tome. U uvjetima ovako dugotrajne i duboke demografske krize, teško je zamisliti održivi razvoj. Grad se još uvijek demografski oporavlja od posljedica Domovinskog rata, kada je Gospić napustilo više tisuća stanovnika, uz nemali broj poginulih. Uz ratni mortalitet, migracijske gubitke, Gospić je zabilježio gubitke i u natalitetu, što je dodatno osiromašilo demografsku bazu. Objašnjeno je da je problem nepostojanja većega središnjeg naselja koje bi svojim centralitetom objedinilo prostor Like vrlo važan za razumijevanje demografske problematike Like, a samim time i Gospića, koji se nažalost nikada nije uspio razviti u takvo naselje. Danas Lika ima sva obilježja ruralne periferije koja ne iskorištava svoje prirodne razvojne potencijale. Cijeli prostor Like i Grada Gospića nazaduje jer se gubitkom stanovništva pojačavaju obilježja periferije, a već postojeće središnje funkcije degradiraju ili potpuno nestaju. U Hrvatskoj se govori o potrebi decentralizacije i taj bi proces trebalo sustavno provesti, no ipak trebalo bi najprije ublažiti obilježja periferije u onim prostorima u kojima su ona vrlo naglašena. Takav proces deperiferizacije sastojao bi se od planskog „uvođenja“ središnjih funkcija u problemske prostore s ciljem ostvarivanja osnovnih preduvjeta za moderan život. To se prije svega odnosi na mogućnosti zapošljavanja. Ostali su preduvjeti za revitalizaciju poboljšanje vodoopskrbe, opskrbe električnom energijom, dostupnosti i brzine interneta, dostupnosti trgovina, primarne zdravstvene zaštite te dječjih vrtića i primarnog obrazovanja za djecu. Bez toga ne postoje preduvjeti za demografsku revitalizaciju depopuliranih naselja, koja je jedino moguća selektivnom imigracijom. Dostupnost tih funkcija važna je i za zadržavanje postojećeg stanovništva, odnosno za zaustavljanje emigracije.

Problem demografske obnove prepoznat je danas u Hrvatskoj kao jedan od najvažnijih preduvjeta skladnog i održivog razvoja. Tome u prilog ide i osnutak Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Ipak, da bi se stanje popravilo, potrebno je osmišljavati i provoditi sustavne mjere demografskog oporavka i revitalizacije. Problemski i periferni prostori, poput Grada Gospića, trebali bi pri provedbi tih mjera imati prioritet. U protivnom je izgledan nastavak svih već postojećih nepovoljnih demografskih procesa, što može imati nesagledive nepovoljne posljedice koje nadilaze lokalnu razinu Grada Gospića i Ličko-senjske županije.

Sukladno potvrđenim vrlo nepovoljnim demografskim obilježjima Grada Gospića može se zaključiti da demografski trendovi i sadašnje demografsko stanje izravno prijete sniženju razine održivosti sociokulturne dimenzije održivog razvoja istraživanog prostora.

Literatura

- Akrap, A. (2015.), Veliki iseljenički valovi iz Hrvatske od kraja 19. do kraja 20. stoljeća. U: M. Sopta, F. Maletić i J. Bebić (ur.), *Hrvatska izvan domovine* (str. 71-79), Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Bušljeta Tonković, A. (2015.), *Održivi razvoj Središnje Like. Prinosi analizi ljudskog i socijalnog kapitala*, Zagreb – Gospić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Državni arhiv u Gospiću.
- Friganović, M. (1990.), *Demogeografija. Stanovništvo svijeta*, Zagreb, Školska knjiga.
- Lay, V. (2002.), Prilozi osmišljavanju usmjeravanja razvitka ruralnih prostora Hrvatske na osnovama ekološke i gospodarske održivosti. U: M. Štambuk, I. Rogić i A. Mišetić (ur.), *Prostor i za. Kako modernizacija mijenja hrvatsko selo?* (str. 289-304), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Lay, V. (2007.), Vizija održivog razvoja Hrvatske: Prinosi artikulaciji polazišta i sadržaja vizije. U: V. Lay (ur.), *Razvoj sposoban za budućnost. Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske* (str. 11-52), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Maticka, M. (1990.), *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945.–1948.*, Zagreb, Školska knjiga – Stvarnost.
- Nejašmić, I. (2005.), *Demogeografija. Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb, Školska knjiga.
- Pejnović, D. (2013.), Gospić: Geografski položaj, razvoj i suvremene značajke grada. U: Ž. Holjevac (ur.), *Gospić. Grad, ljudi, identitet* (str. 15-59), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Pokos, N. (2003.), Metodološke promjene u popisima stanovništva, *Hrvatska revija*, 3/1, 29-35.
- Pokos, N., Turk, I. (2013.), Demografska obilježja naselja Gospić i Grada Gospića. U: Ž. Holjevac (ur.), *Gospić. Grad, ljudi, identitet* (str. 63-83), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Štambuk, M. (2014.), *Lica nigdine. Društveni i prostorni okvir razvitka hrvatskog sela*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Wertheimer-Baletić, A. (1999.), *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb, Mate d. o. o.
- Žerjavić, V. (2007.), Demografski i ratni gubitci Hrvatske u Drugom svjetskom ratu i u neposrednom poraću. U: I. Perić (ur.), *Povijest Hrvata. Od 1918. do danas, treća knjiga* (str. 250-264), Zagreb, Školska knjiga.
- Živić, D. (2006.), Demografski okvir i gubitci tijekom Domovinskog rata i poraća 1991. – 2001. U: D. Budiša (ur.), *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat* (str. 420-483), Zagreb, Hrvatski institut za povijest – Školska knjiga.

Izvori

- Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske – Retrospekt 1857.–2001.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb. Dostupno na: www.dzs.hr (pristup 28. 2. 2017.).
- Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VIII*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1973.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb. Dostupno na: www.dzs.hr (pristup 28. 2. 2017.).
- Tablogrami vitalne statistike DZS-a 1964.–2016.*, Državni zavod za statistiku, Zagreb.